ښنوا انټرنيټ پاڼه په لومړي ځل په روانه پښتو ژبه داسلام د دوهم ستر کتاب (صحيح البخاري) ژباړه اوشرح دعلامه محمد معين الدين ابوالفضل أفغاني په زيار ليکنه او څېړنه خپروي دغه پرلپسې مبارکه لړۍ چي د پښتو په تاريخ کي دبخاري شريف د خپل ډول لومړنۍ پښتوشر حه ده چي دبخاري شريف فضل الباري پښتو شرح په نامه ياديږي چي دښنوا له لاري به په پرلپسې ډول خپريږي . ددغه ژوباړي اوشرحي ټوله ديني اوعلمي تحقيق دعلامه ابوالفضل لخوا ترسره کيږي نو لهاذا ښنوا انټرنيټ پاڼه پکښي هيڅ نوعه املائي يا ليکني سمونه نه راوړي او په هم هغه ډول ئې خپروي چي ليکوال ليکلئ وي تر څو دنوموړي شرحي ټول حقوقي ،علمي اوڅيړنيزاړخونه يوازي د ليکوال سره تړلي پاته سي ، ښنوا انټرنيټ پاڼه ئې يوازي داسلامي او پښتني احساساتو پرېنا خپروي. دنوموړي ژوباړي او شرحي کاپي کول او ترنورو وړونو خوندو پوري رسول د هرچا ديني فريضه ده خودبيا خپرولو ټولو حقوق ئې د ښنوا پاڼي سره خوندي دي لهذادبيا خپرونکو رسنيو څخه هيله لري چي دښنوا دکاپي رايټ په نظرکي نيولو سره د سرچېنې يادونه دپامه ونه غورځوي. همدا رازدڅښتن تعالی دمقدس دربار څخه توفيق غواړي ترڅود اسلام د مبين دين تر نورو پوري درسولو په فريضه کي ددې دروند کار په پوره امانت خپرولو کي راسره مرسته وکړي) .خالدهادي حيدري ، دښنوا پاڼي مسؤل (

صحيح البخاري اوفضل الباري شرحه: په پښتو ژبه مکمل اودخپل ډول لومړنۍ شرح

دبخاري اودشرح فضل الباري لړۍ (١)اوله برخه . علامه محمد معين الدين ابوالفضل حفظه الله تعالي

بسم الله الرحمن الرحيم.
الحمدلله وکفي والصلوة والسلام علي عباده الذين اصطفي.

صراط مستقيم مسلمينان ـــــ نمانده بعدفرقان جزبخاري
بخاري کرده است ازحسن نيت ـــــ دعايي مغفرت درشان قاري
دعاهايي بخاري مستجاب است ـــــ گمان راتودرين دعوت چه داري

هرقدم په رهبري دعلم اخله ـــــ ابوالفضله که دي خداي ته زړه مائل وي

امابعد : له دغي شرحي څخه دبخاري شريف چي فضل الباري يې نوم دئ ګرانو استفاده کونکو ! له مخه تردي چي داسلام دپيغمبر درحمت للعالمين رسول دمقدسواحاديثو کوم چي امام بخاري (رحمه الله تعالي) په خپل کتاب بخاري شريف کښي راجمع کړيدي په شرحه اوپه تفصيل اوتحقيق پيل کوم ددغي شرحي کيفيت اوخرنګوالئ درته بيانوم .

محترمو په دغه شرحه کښي چي کوم بنيادي اواساسي امورپه فهم کښي نيول سويدي هغه په دي ډول دي .
١) دحديث دهرلفظ ترجمه په داسي ډول چي هرڅوک په پوه سي اواستفاده ورڅخه وکړي.

)۲ (بیان دمناسبت دحدیث له ترجمة الباب سره.

)۳ (بیان دتطبیق دمذهب اوحدیث.

)۴ (دفعه دتعارض کچیري دغه حدیث معارض حدیث درلودئ.

)۵ (بیان دهغو مسئلو چي له مطلوب حدیث څخه رامستنبطي سویوي.

)۶ (بیان دهغو کتابو دحدیثوچي دامام بخاري رحمه الله تعالي دکتاب په ډول په دوی کښي هم دهمدغه حدیث روایت سویوي.

)۷ (علمي اوصرفي اونحوي اوبلاغي تحقیق دالفاظو دحدیث ،البته داضرور نه ده چي دهرحدیث په تشریح کښي به دغه ذکرسوي ټول امور تحقق مومي ، بلکي د اکیدای سي چي دیوه حدیث تشریح به له ځني ددغو امورو څخه خالي وي ، یا ته سو بیان دسند اودراویانو دحدیث نو ودي ته زه په دغه شرحه کښي هیڅ اشاره نکوم الاماشاءالله ،ځکه چي یوخو په دي باره کښي ځانته کتابونه جوړسویدي ،ودغه کارته په هغووختو کښي ضرورت ؤچي احادیث به یودبله پیاد زده کیدل ،اوراویان دحدیثو اواحوال ددوی چېړل سوي اوپه کتابو کښي مثبت سوي نهٔ ، تردي دمخه چي دبخاري شریف دکتاب دابتدائي الفاظو شرحه پیل کوم یوڅومقدماتي بیانونه کوم چي ترعامواحادیثو اوترټولو کتابو داحادیثو تعلق لري.

)۱ (پوسه چي یومطلق علم حدیث دئ، اودوهم علم روایت الحدیث دئ ، دریم علم درایةالحدیث دئ، اوڅلورم علم اصول حدیث دئ ،دمطلق علم حدیث تعریف په عربي ژبه په دي دول دئ. (هوعلم یُعرف به اقوال رسول الله صلي الله علیه وسلم وافعاله واحواله (

)الکرماني ج۱ ص عمدة القاري ج۱ ص ۱۲ (
یعني مطلق علم حدیث عبارت دئ له علم څخه په قولو درسول علیه السلام اوپه فعلواوکارو دده اوپه احوالو دده.

اودعلم روایة الحدیث تعریف په عربي ژبه په دي ډول دئ:
)هوعلم یشتمل علي نقل افعال رسول الله صلي الله علیه وسلم واقواله وصفاته وتقریراته(

تدریب الراوي ج۱ ص۲۰
یعني علم درواية الحدیث هغه علم دئ چي مشتمل وي پرنقل کولوباندي دفعلو درسول علیه السلام اود قولو دده اودصفتو دده اود تقریرودده.

پوسه! چي دنبي علیه السلام فعلونه اوقولونه اوصفتونه خووبیان ته حاجت نه لري سره له دي چي په بل ځاي کښي بې وضاحت راسي ،اوتقریر درسول علیه السلام ودي ته ویل کیږي چي ده مبارک ویوچاته پریو کارباندي مثلاً قرارورکړیوي، په دي معني چي دده په حضور کښي یوچایو کارمثلاً کړیوي اوده مبارک پرهغه چاباندي انکارنه وي کړئ.

اودعلم درایة الحدیث تعریف په عربي ژبه په دي ډول دئ :

هو علم یشتمل علي شرح اقوال رسول الله صلي الله علیه وسلم وافعاله وصفاته ویعلم به طُرق استنباط الاحکام ویعرف به ترجیح الراجیح منها والتطبیق بین الاحادیث.
هکذا یفهم من تدریب الراوي ج۱ ص۴۰

يعني ددراية الحديث علم هغه علم دئ چي مشتمل وي پرشرحه اوپربيان باندي دقولواودفعلواودصفتو درسول عليه السلام، اوپيژندلي كيږي په ده سره لاري دراايستلو دشرعي احكامواوداڼگه پيژندل كيږي په ده سره ترجيح دهغه حديث چي راجح وي له نوروا حاديثو څخه ، اوداڼگه پيژندل كيږي په ده سره تطبيق په منځ كښي داحاديثو.

اودعلم اصول الحديث تعريف په عربي ژبه په دي ډول دئ:

)هوعلم بقوانين يعرف بها احوال السند والمتن(

اويا په دي ډول :

هوالعلم بالقواعدالمعرِّفة بحال الراوي والمروي(
تدريب الراوي ج١ص٤١ ـــ
يعني علم اصول الحديث علم دئ په داسي قوانينواوكلي قاعدوچي دهغوی په سبب پيژندل كيږي احوال دسند اود متن دحديث ،ياعلم اصول الحديث پيژندنه دداسي قاعدوده چي وريپيژندونكي وي دحال دراوي دحديث اودمروي چي حديث دئ.

پاته مقدماتي بيانونه به په (٢)برخه كښي انشاءالله درته راسي.

صحيح البخاري اوفضل الباري شرحه: په پښتو ژبه مكمل اودخپل ډول لومړنی شرح

بخاری شريف اودشرحي فضل الباري لړی (٢) برخه – علامه محمد معين الدين ابوالفضل

بسمه تعالی . محترمووروڼو ددي لړي په اوله برخه كښي دحديثو دڅلور قسمه علومو په عربي ژبه تعريفونه اودهغوی ژباړه موږوتاسي ته بيان كړه په دي برخه كښي څني نورمقدماتي بيانونه درته كوم چي ددغه ټول بيانونه كوم چي په دغه برخه كښي درته راځي دتيري برخي له توضيح اوله اتمام سره تعلق لري.

اول بيان په قول اوپه فعل اوپه صفت اوپه تقريركښي درسول الله صلي الله عليه وسلم دي.
پوسه چي قول درسول الله صلي الله عليه وسلم دده مبارك ومباركوارشاداتو اوويناؤ ته ويل كيږي لكه دا ارشاد دده مبارك چي (الدين النصيحة) رواه مسلم ج١ص ٥٤ اوترمذي ج ٢ ص ١٤ اونسايي ج٢ص٥٨١،او احمد په مسند خپل كښي ج١ ص٣٥١.
يعنی دين نصيحت اوخيرخواهي دئ، يعني په دي معني چي مسلمان به خيرخواه وي هم به دخداي خيرخواه وي اوهم به درسول خيرخواه وي او هم به دخداي دكتاب قران كريم خيرخواه وي، اوهم به دنيكواهامانو اواميرانوخيرخواه وي، اوهم به دعامومسلمانانوخيرخواه وي.

افعال درسول عليه السلام:
وهغوكاروته دده مبارك ويل كيږي كوم چي له ده څخه صادرسوي وي اوده مبارك كړيوي لكه په دغه مبارك حديث كښي چي (ان رسول الله صلي الله عليه وسلم جَمع في حجة الوداع المغرب والعشاء بالمزدلفة)بخاري ج١ ص ٢٢٧،اومسلم ج١ ص٤١٧
يعني بيشكه رسول الله عليه وسلم سره جمع كړل په حجة الوداع كښي دماښام اودماخستن لمونځونه په مزدلفه كښي يعني دماښام

او د ماخستن لمونځونه یې دواړه په مزدلفه شریفه کښې د ماخستن په وخت کښې وکړل.

احوال د رسول علیه السلام:
احوال د رسول علیه السلام عبارت دي له صفاتو څخه د رسول علیه السلام، او صفات د رسول علیه السلام دوه قسمه دي، اول اختیاري صفتونه، او دوهم غیر اختیاري صفتونه، اختیاري صفتونه د ده مبارک له رحمت او شفقت د ده د الله جل جلاله پر مخلوق باندي او لکه عبادت او تواضع او حلم د ده مبارک، او غیر اختیاري صفتونه د ده مبارک عبارت دي د ده مبارک له جسماني صفتو څخه، لکه د مثال په ډول دا چي دي مبارک میانه قد ؤ وغیره .

پوسه چي علماء د علم روایة الحدیث د ده مبارک د دغو دواړو قسمو صفتو روایت او ذکر کوي ، او فقهاء رحمهم الله تعالی تنها د ده مبارک له اختیاري صفتو څخه بحث کوي دا په دي سبب چي د دوی مقصد تر هغو صفتو پوري د اسلام د پیغمبر تعلق لري کوم چي له دوی څخه د شرعي احکامو استنباط کیږي او هغه د ده مبارک اختیاري صفتونه دي.
تقاریر یا تقریرات د رسول علیه السلام:
د تقریر د لفظ جمع ده، تقریر په اصل کښي د تفعیل د باب مصدر دئ چي په معني د قرار ور کولو دئ، او په عام عرف کښي تقریر بیانول دي د معني په عبارت سره لکه تحریر چي بیانول د معني په کتاب سره دئ، د محدثینو په اصطلاح کښي تقریر د رسول علیه السلام و دي ته ویل کیږي چي یو داسي شخص به چي د شریعت به تابع ؤ د رسول علیه السلام په حضور کښي یو کار و کړ او یا بي یوه خبره وکړه او رسول علیه السلام به په هغه کار یا خبره باندي سکوت وکړ، او پر هغه باندي بي انکار و نکړ نو د دغه سکوت ته د ده مبارک تقریر ویل کیږي.
پوسه چي سکوت د رسول علیه السلام پر یوه کار یا یوه خبره باندي حجت او دلیل د صحت او جواز د هغه کار او د هغي خبري دئ او دا رنګه د هر نبي سکوت هم د دغه حکم درلودئ، مګر پر ته له نبي څخه د بل هیچا سکوت حجت او دلیل نسي ګرځیدلای.
لمعات التنقیح ج۱ ص۲۲

دوهم بیان په موضوع کښي د علم حدیث دئ.
پوسه چي د موضوع لفظ په اصل کښي کښي د اسم مفعول صیغه ده چي وایښول سوي شي ته ویل کیږي، او دغه لفظ د حکماؤ په اصطلاح کښي و هغه محل ته ویل کیږي چي له هغه شي څخه مستغني وي کوم چي په ده کښي یې حلول کړیوي چي عربي تعبیر یې په دي ډول دئ.

)الموضوع هو المحل المستغني عن الحال) د مثال په ډول انسان موضوع بلل کیږي، او د ده رنګ او صفتونه اعراض بلل کیږي.
او د منطیقیانو په اصطلاح کښي موضوع و اول جز ته د قضیې حملیې ویل کیږي کوم چي نحویان ور ته جمله اسمیه خبریه وایې ،لکه زید قائم په دغه جمله کښي د زید لفظ موضوع بلل کیږي او د قائم لفظ ته د دوی په اصطلاح کښي محمول ویل کیږي.

او د نحویانو په اصطلاح کښي موضوع و هغه شي ته ویل کیږي لفظ وي او که غیر لفظ وي چي دیوي معني د پاره وضعه سوئ وي.
او په مشترکه اصطلاح کښي د ټولو علومو موضوع د علم و هغه ته ویل کیږي چي په دغه علم کښي د دي له ذاتي عوارضو څخه بحث کیږي کوم چي عبارت دي له هغو صفاتو او احوالو څخه د دغي موضوع چي و دي ته یعني و دغي موضوع ته د دي د ذات له وجي یا د دي د مساوي له وجي عارض سوي وي.

علامه کرماني فرمایلي دي چي موضوع د علم حدیث ذات د رسول علیه السلام دئ، یعني په دي حیث چي دي رسول دئ.
پوسه چي ذات د رسول علیه السلام له دي حیثیته چي دي رسول دئ د مطلق علم حدیث موضوع دئ نه د علم روایة الحدیث ځکه چي موضوع د علم روایة الحدیث مرویات او روایات دي له حیثیت څخه د متصل والي د حدیث او د منقطع والي د ده په اعتبار د سند سره.

مقدمة اوجزالمسالک ص ۷

اوموضوع دعلم درایةالحدیث هم روایات او مرویات دي خو مګر له حیثیته دشرحي اودبیا ن دالفاظو دمرویا تو او له حیثیته داستنباط داحکامو شرعیه ؤله دوی څخه.
اوموضوع دعلم اصول الحدیث دحدیث متنونه اودحدیث سندونه دي.

دریم بیا ن په غرض اوپه غایه کښي دعلم حدیث دئ.
پوسه چي غرض وهغه ته ویل کیږي چي دهغه دتحصیل په وجه ته یو فعل اوکار وکړي اوغایه وهغه ته ویله کیږي چي ستا پر کا رباندي مرتبه سي دمثال په ډول ته وبازار ته ددي دپاره ولاړ سي چي یوشي رانیسي نودغه تګ چي تاوبازار ته ددغه شي درانیولودپاره وکړنو تا ته ذوالغرض اوستا ودغه تګ ته ذوالغایة ویل کیږي ،اورانیول ددغه شي چي وتا ته منسوب کړي نوغرض ورته ویل کیږي ،اوچي ستاودغه کار ته یې منسوب کړي نو غایة ورته ویله کیږي.

دعلم حدیث غرض اوغایة فَوزاوبري دئ په سعادت ددارینو.
کرماني ج۱ ص۱۲.
اوځنوعلماؤفرمایلي ي چي غایة اوغرض دعلم حدیث مشابهت پیدا کیدل دي دنبي علیه السلام له اصحابو سره ،ځکه چي اصحابو به درسول علیه السلام حدیثونه اوریدل اوپیادول بي اونوروته بي رسول نویو څوک چي په علم حدیث مشغول وي نوهغه هم په دغوصفتوسره موصوف ګرځي.

نورمقدما تي بیانونه به په(۳) دریمه برخه کښي درته راسي.

بخاری شریف اودشرحي فضل الباري لړۍ (۳) برخه
علامه محمد معین الدین ابوالفضل حفظه الله تعالي.

بسمه تعالي.
محترمو کتونکو په دي برخه کښي دمقدما تي بیانو له جملي څخه په باره کښي داقسامو اودانواعو دکتابو داحادیثو بیا ن درته کوم.
پوسه چي داحادیثو علماؤ داحادیثو کتابونه وډیرواقساموته تقسیم کړیدي چي تفصیل یې په لاندي ډول دئ.

اول قسم جوامع دي.
جوامع جمع دجامع دئ اوجوامع د حدیثو وهغو کتابوته ویل کیږي چي په دوی کښي داتو ۸ مضامینو حدیثونه راوړل سویوي چي هغه اته ۸ مضمونونه په دغه شعر کښي ذکر سویدي.
سیر،اداب ،تفسیر، عقائد ـــــــــــ فتن،احکام، اشراط ،ومناقب.
له سیر څخه مراد دجهاد اودغزاګانو حدیثونه دي ، له اداب څخه مراد هغه حدیثونه دي چي ترمعاشرتي امورو پوري تعلق لري ، له

تفسیر څخه مراد هغه حدیثونه دي چي د قران کریم تر تفسیر پوري تعلق لري ، اوله عقائد څخه مراد هغه حدیثونه دي چي تر ایماني امورو پوري متعلق وي ، اوله فتن څخه مراد هغه حدیثونه دي چي په هغوی کښي د اسلام پیغبر وخپل امت ته له را تلونکو حوادثو اوفتنو څخه پیشګویي کړیوي ،اوله احکام څخه مراد هغه حدیثونه دي چي په هغوی کښي د فقهي حکمونه بیا ن سویوي ، اوله اشراط څخه مراد هغه حدیثونه دي چي په دوی کښي د قیامت دورځي د علامو ذکر راغلئ وي ، اوله مناقب څخه مراد هغه حدیثونه دي چي منقبتونه او فضیلتونه د صحابهؤ یکښي بیا ن شویوي ، پردي خبره باندي اتفاق دئ چي بخاري شریف،او ترمذي شریف د جوامعو کتابو له جملي څخه دي ،البته د مسلم شریف په باره کښي دځنو علماؤ قول دادئ چي د جوامع له جملي څخه نه دئ ځکه د تفسیر په ارتباط چي کوم حدیثونه په مسلم شریف کښي راغلي دي نو هغه ډیر کم دي ،خو صحیح قول دادئ چي مسلم شریف هم له جوامع څخه دئ ،ځکه که څه هم هغه حدیثونه چي امام مسلم په کتاب التفسیر کښي راوړیدي کم دي مګر که د تفسیر په اړه وهغو ټولو روایتو ته و کتل سي کوم چي په مسلم کښي په مختلفو ځایو کښي ذکر سویدي نو بیا د تفسیر روایتونه د مسلم شریف هم و کافي مقدار ته رسیږي.

دوهم قسم د کتابو داحادیثو سنن دي.

سنن وهغه کتابو ته داحادیثو ویل کیږي چي په دوی کښي احادیث د فقهي دبابو په ترتیب ذکر سویوي لکه سنن ابي داود ، اوسنن نسائی ، او جامع ترمذي ، ترمذي شریف سره له دي چي د جوامع له جملي څخه دئ د سنن له اقسامو څخه هم دئ.

دریم قسم مسانید دي.

مسانددحدیثو وهغو کتابو ته ویل کیږي چي په دوی کښي حدیثونه د صحابهؤ په ترتیب راوړل سویوي ، اوترتیب د صحابهؤ ځنو علماؤ د حروف تهجي په اعتبار معتبر کړیوي ،د مثال په ډول د کوموصحابهؤ په نومونو کښي چي اول حرف همزه راغلئ وي نو دوی دهغوی روایتونه د مخه ذکر کړیوي اود کوموصحابهؤ په نومونو کښي چي (ب)راغلي وي نو بیا یې دهغو روایتونه ذکر کړیوي ، وهکذا .

اوځنو علماؤ بیا ترتیب ددوی د درجواومرتبو اومقاماتو په اعتبار معتبر کړیدئ په دي ډول چي مثلاً اول یې دخلفایې راشدینو روایتونه ذکر کړیوي بیا یې دعشره مبشره ؤروایتونه ذکر کړیوي ا و

بیا یې دهغو صحابهؤ روایتونه ذکر کړیوي کوم چي دبدر وغزا ته حاضر سویوه چي بدریین ورته ویل کیږي ، اودریم یې دهغو اصحابو روایتونه ذکر کړیوي چي په بیعت رضوان کښي یې شرکت کړیوو ،وهکذا.

اوځني علماوو بیا دصحابهؤ ترتیب دقبیلو په اعتبار معتبر کړیوي په دي ډول چي اول یې دبني هاشم دقبیلي داصحابو روایتونه ذکر کړیوي اوبیا یې دهغي قبیلي داصحابو روایتونه ذکر کړیوي کومه چي دبني هاشم وقبیلي ته په قرابت کښي نږدي وي وهکذا .

په مساندو کښي تر ټولو ډیر مشهور مسند ، مسند دامام احمد بن حنبل رحمه الله تعالي دئ.

تنبیه : پوسه چي د مسند دلفظ اطلاق کله کله پر هغه کتاب باندي هم کیږي په کوم کښي چي مسند اومرفوع حدیثونه ذکر سویوي په همدي وجه وبخاري شریف ته المسند الصحیح للبخاري ، اووسنن دارومي ته مسند دارومي ویل کیږي.

څلورم معاجم دي.

حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله تعالي په عجالة نافعة کښي ذکر کړیدي چي د محدیثینو په اصطلاح کښ معاجم داحادیثو وهغو کتابو ته ویل کیږي چي په دوی کښي حدیثونه د مشائخو اود استاذانو په ترتیب ذکر سویوي خو ځینو دغه ترتیب د تقدم في الوفات په اعتبار معتبر کړیدي په دي ډول چي کوم استاذ یې د مخه وفات کړیوي نو دهغه حدیثونه یې د مخه ذکر کړیوي ،وهکذا ،اوځنو بیا د مشائخو ترتیب د مشائخو دعلم او فضیلت په اعتبار اوځنو بیا د حروف تهجي په اعتبار معتبر کړیوي خو اخیري طریقه په عمومي ډول رائجه ده ، اوحضرت مولانا محمد زکریا صاحب بیا فرمایلي دي چي معجم وهغه کتاب ته ویل

کیږي چې په ده کښې دحروف تهجي په ترتیب حدیثونه ذکرسویوي، بیادا پردري قسمه دي، اول قسم یې دادئ چې ترتیب دحروف تهجي ؤیې دصحابه کرامو له نومو څخه معتبرکړیوي ، دوهم قسم یې دادئ چې دشیوخو اواستاذانوله نومو څخه یې دحروف تهجي ترتیب رااخستئ وي ،اودریم قسم یې دادئ چې داحادیثو له حروفو څخه یې دحروف تهجي ؤترتیب اخذ کړیوي.

پنځم قسم مستدرکات دي.

مستدرکات وهغو کتابو ته دحدیثو ویل کیږي چې په هغوی کښې هغه حدیثونه راوړل سویوي چې هغه دیوه بل مصنف کوم چې په حدیثو کښې یې کتاب جوړ کړیوي پرشرط باندي برابروي مګر هغه قصداً یا سهواً هغه حدیثونه په خپل کتاب کښې نه وي راوړي لکه مستدرک دحاکم علي الشیخین.

شپږم قسم مستخرجات دي.

مستخرج وهغه کتاب ته دحدیثو ویل کیږي چې دده مصنف دیوه سابق مصنف دکتاب حدیثونه اوروایتونه په خپل کتاب کښې په خپل سندسره راوړیوي نه دسابق مصنف په سند سره په دې ډول چې سابق مصنف دده په سند کښې نه وي راغلئ بلکې دده سند ده سابق مصنف له شیخ یا له شیخ الشیخ سره مثلاً ګډ سویوي.

اوم اجزاء دي.

اجزاوهغو کتابو ته ویل کیږي چې په دوی کښې یا ده یوه سړي مرویات اوحدیثونه ذکرسویوي عام له دې څخه که دغه یوسړي له صحابه ؤ څخه وي یا ددغه مصنف له مشائخو څخه وي لکه جزحدیث دابوبکر رضي الله تعالي عنه ،اویا په دوی کښې دیوې جزئي مسئلې مربوط حدیثونه ذکرسویوي لکه جزء رفع الیدین.

اتم قسم اربعینات دي.

اربعینات وهغو کتابو ته ویل کیږي چې صرف څلویښت حدیثونه په دوی کښې راوړل سویوي .
:تنبیه : پوسه چې اربعینات کتابونه ځکه علماء کرامو تصنیف کړیدي چې داسلام پیغمبرصلي الله علیه وسلم فرمایلي دي.
)من حفظ علي امتي اربعین حدیثاً في امر دینها بعثه الله فقیهاً وکنت له یوم القیامة شافعا وشهیداً) رواه البیهقي في شعب الایمان ج۲ص۲۰۷ و۲۷۱
یعني هرچا که حفظ کړل پر امت ځما باندي څلویښت حدیثونه په باره کښې دکارددین دامت زما نود قیامت په ورځ به مبعوث کړي دې الله پاک په داسي حال کښې چې فقیه به وي، یعني په جمله کښې دفقهاؤ به وشمیرل سي اوسم به زه ده لره په ورځ کښې دقیامت شفاعت کونکي اوشاهد.
پوسه چې دغه حدیث که څه هم علماؤ ضعیف ګڼلي دئ خو حافظ جلال الدین سیوطي په جامع صغیر کښې دغه حدیث مبارک ذکر کړیدئ اودصحت علامه یې ورکړیده په دې سبب چې ددغه حدیث په ډیرو سندو سره روایت سویدئ نودسندود کثرت په اعتبار له ضعف څخه خارج سویدئ.

نهم قسم علل دي .

علل وهغه قسم ته دکتابو دحدیثو ویل کیږي چې په دوی کښې دهر حدیث ټول سندونه اواختلاف دراویانو اوخفي علتونه ذکرسویوي.

لسم قسم اطراف دي .

اطراف وهغو کتابو ته دحدیثو ویل کیږي چې په دوی کښې داحادیثو یوه یوه برخه ذکرسویوي او داپکښې ویل سوي وي چې دغه حدیث مثلاً په فلان اوفلان کتاب کښې په فلان او فلان ځای کښې مذکوردئ.

يوولسم قسم ترغيب او ترهيب دئ.
اودوولسم قسم مسلسلات دي.
اوديارلسم قسم ثلاثيات دي.
اوڅورلسم قسم كتب العقائد دي
اوپنځلسم كتب الاحكام دي.
اوشپاړسم قسم كتب التاريخ دي.
اواولسم قسم كتب الزهد دي.
اواتلسم كتب الاداب دي..
نولسم كتب الفتن دي .
اوشلم قسم كتب المناقب دي.
يويشتم قسم كتب مشيخه دي.
دويشتم قسم كتب الافراد والغرائب دي.
محترممو مستفيدينو څلورمه اوپنځمه برخه لا په مقدماتي بيانو کښي ده له هغه څخه وروسته به انشاء الله دبخاري شريف دشرحي لړۍ پيل سي .

بخاری شريف اودشرح فضل الباري لړۍ (۴) برخه – علامه محمد معين الدين ابوالفضل حفظه الله تعالي.

بسمه تعالي.
محترمولوستونکو دګمراه ډلو له جملي څخه يوه ډله داسي ډله ده چي دمنکرين حديث په نامه سره ياديږي دغه ډله دنبي عليه السلام له احاديثو څخه منکره ده ،او په احاديثو عمل کول جائزنه ګڼي البته دغه ګمراه ډله بيا په خپل منځ کښي هم پرمختلفو ډلو باندي تقسيم سويده ، دوی دخپل دغه فاسد مسلک دپاره له ځان سره خورا ډير باطل دليلونه لري چي مکمله توضيح به ددي په خپل مناسب ځای کښي انشاء الله درته راسي ،ددوی له ډيرومهمو دلائلو څخه يو دليل دا دئ چي دنبي عليه السلام داحاديثو تدوين دده مبارک له وفات څخه دوه سوه يادوه نيم سوه کاله وروسته سويدئ ،يعني هغه وخت چي دامام بخاري ، امام مسلم ، امام نسائي ،امام ابوداود ، اوامام ابن ماجه وغيرهم رحمهم الله تعالي زمانه راغله نودا حاديثو تدوين وسو ،نوپه دي سبب احاديث قابل دقبول نه دي، نوپه دي خاطر چي ددغو ګمرهانو ددغي خبري کذب اوبطلان درته واضح سي نوځني نمونی دتدوين اودليکني درسول عليه السلام داحاديثو کومي چي داصحاب کرامو په زمانه کښي داصحاب کرامو په لاسو سره سويدي درته ذکر کوم خوله مخه تردي دوي مهمي خبري درته کوم.

اوله خبره دا ده چي داسلام د پيغمبر اودصحابهؤ په زمانه کښي دنبي عليه السلام دحديثونو دحفاظت اودخوندي کولو دپاره اصحابو دري لاري په کاراچولي وي ،اوله لاره داوه چي دنبي عليه السلام احاديث بي په خپلو ذهنو اوپه زړو کښي په مضبوط ډول حفظ کول اوپياد ولبي وعربوته په فطري ډيري طاقتوري اوبي مثاله دحفظ قوي ورکړيوي اوکله چي بيا دوی په اسلام مشرف سول نو په دي باره کښي نورهم مضبوط وګرځيدل ،اودوهمه لار د تعامل لاروه ، يعني هرحديث چي به دوی له نبي عليه السلام څخه واوريدئ نو په حتمي ډول بې د هغه په مقتضي عمل کاوه ، اودريمه لار داوه چي ځينو دوی به دنبي عليه السلام

دمبارکواحادیثو تحریراولیکنه هم کوله.

دوهمه خبره داده چي له نبي علیه السلام څخه داسي روایتونه اوحدیثونه هم راغلي دي چي هغه پردي باندي دلالت کوي چي داسلام پیغمبر خپل اصحاب له تدوین اوله لیکني داحادیثوڅخه منعه کړیوه دمثال په ډول په مسلم شریف کښي له حضرت سعید خدري رضي الله تعالي عنه څخه روایت دئ چي رسول الله صلي الله علیه وسلم فرمایلي دي .(لاتکتبوا عني ومن کتب عني غیرالقران فلیمحه حدثوا عني ولاحرج ومن کذ ب علي متعمداً فلیتبوء مقعده من النار(

یعني مه لیکئ تاسي له ماڅخه یعني حدیثونه زما اوهرچا که لیکلي وي له ماڅخه غیرله قرانه ،یعني نورشیان نومحوه اوخراب دي کړي ،اونقل دروایت اوحدیث کوئ له ماڅخه اوپه دي کښي هیڅ حرج اوممانعت نسته اوهرچاکه وویل دروغ پرماباندي په داسي حال کښي چي تعمد کونکئ ،قصد کونکئ ؤ په دغه دروغ ویلو کښي نوودي نیسي ځای خپل له اورڅخه ددوږخ.

همدارنگه دد ترمذي شریف په دوهم جلد (۱۰۶)صفحه کښي له حضرت سعیدخدري رضي الله تعالي څخه په دي مضمون روایت سوید ئ چي ده ویلي دي چي ما له رسول علیه السلام څخه دحدیثو دکتابت اجازت وغوښتئ نوده مبارک وماته اجازت رانکړ، دارنگه دمسند امام احمد په پنځم جلد (۱۸۲) مخ کښي له حضرت زیدبن ثابت څخه په هم دغه ډول روایت سوی دی خو له دي سره سره داحادیثوپه معتبروکتابوکښي داسي حدیثونه هم موجوددي چي داسلام پیغمبرداحادیثو دکتابت اجازه واصحابو ته کړیده بلکي پدي باندي هم دلالت کوي چي ده مبارک به واصحابو ته داحادیثو پرلیکنه باتدي باعثتوب ورکاوه نوعلماء کرامو اومحدیثینو فرمایلي دي چي احادیث دمنع دکتابت محمول دي پرابتداء داسلام باندي اومنسوخ سویدي په هغو حدیثوسره چي داحادیثو دکتابت پراجازه باندي دلالت کوي مکمل تفصیل به ددي هم په خپل ځای کښي درته راسي دلته دغه قدرکفایت کوي.

درخانه اگرکس است ـــ یک حرف بس است
اوس وهغولیکنو ته ځیرسئ کومي چي نبي علیه السلام یا صحابهؤ دنبي علیه السلام داحادیثو کړیدي .
درسول علیه السلام اودصحابه کرامو په زمانه کښي تر (۱۱۰) هجري سني پوري داحادیثومبارکهؤد تدوین اود کتابت بیان.

)۱ (کتاب صدقه .
عبدالله بن عمر رضي الله عنهما فرمایې چي رسول الله صلي الله علیه وسلم دخپل
ژوند په اخري ورځوکښي وخپلوحاکمانو ته دلیږلو دپاره کتاب الصدقه تیار کړئ وو چي په هغه کښي دحیوانانودزکات مسئلي وي). ترمذي(

)۲ (صحیفه عمروبن حزم
رسول الله صلي الله علیه وسلم دیمن وگورنریاوالي عمروبن حزم رضي الله تعالي عنه ته یوه صحیفه لیږلي وه چي په هغه کښي دقران کریم دتلاوت ، لمونځ ، زکات ، طلاق دغلام ازادولو ، قصاص ،دیت فرائض (د میراث مسئلي) سنن اود کبیره گناهونو تفصیل لیکل سوئ وو.
احمد ،ابوداود ،نسائي دارقطني ،دارمي ،حاکم ،

)۳ (صحیفه علي رضي الله تعالي عنه.
رسول الله صلي الله علیه وسلم وعلي رضي الله عنه ته یوه لیکلي سوي صحیفه ورکړي وه چي دهغي صحیفي په باره کښي به علي رضي الله تعالي عنه فرمایل چي، ،قسم په الله دئ زماسره دویلولیکلو بل کتاب نسته ماسوي دالله پاک دکتاب څخه اوددي صحیفي څخه، داماته رسول الله صلي الله علیه وسلم راکړیوه په دي کښي دزکوة مسئلي ذکرسویدي.

احمد (

)۴ (صحیفه وائل بن حجر رضي الله تعالي عنه.
وائل بن حجر رضي الله تعالي عنه چي کله خپل وطن حضر موت ته تلئ ، نو نبي کریم صلي الله علیه وسلم دهغه لپاره دلمانځه ، زکات ، روژې، نکاح ،سود ، شراب وغیره په مسئلوباندي مشتمله صحیفه تیاره کړه اوهغه ته یې ورکړه.
)طبراني(

)۵ (صحیفه سعدبن عباده .
سعدبن عباده په خپله له رسول الله صلي الله علیه وسلم څخه حدیثونه اوریدلي وو، اوداصحیفه یې تیاره کړي وه

)۶ (صحیفه سمرة بن جندب .
سمرة بن جندب رضی الله تعالي عنه دا صحیفه درسول الله صلي الله علیه وسلم په ژوند کښي تیاره کړیوه اوبیاد هغه دزوی سلمان رضي الله تعالي عنه په حصه کښي راغله (حفاظت حدیث(

)۷ (صحیفه انس بن مالک .
درسول الله صلي الله علیه وسلم خاص خادم انس رضي الله تعالي عنه په خپله حدیثونه اوریدلي ؤ ، بیا یې لیکلي ؤ اورسول الله صلي الله علیه وسلم ته یې اورولي ؤ اورسول الله صلي الله علیه وسلم دهغه تصدیق کړئ ؤ.
)حاکم(

)۸ (صحیفه عبدالله بن عباس رضي الله تعالي عنهما.
دعبد الله بن عباس رضي الله تعالي عنهما سره دحدیثوڅو کتابونه ؤ ،کله چي عبدالله رضي الله تعالي عنه وفات سو نو دهغه سره داوښ دیوه بوج برابر کتابونه ؤ.
)ابن سعد (

)۹ (صحیفه جابربن عبدالله . رضي الله تعالي عنهما
دجابر بن عبدالله رضي الله عنهما ترتیب کړه شوي صحیفه دحج داحکامو پراحادیثو باندي مشتمله ده.

)۱۰ (صحیفه صادقه .
له عبدالله ابن عمرو بن العاص رضي الله عنهما سره دحدیثو ډیره لویه ذخیره وه چي ده به دهغي ذخیري په باره کښي فرمایل چي ،صادقه هغه کتاب دئ چي ما بې له کومي واسطي له رسول الله صلي الله علیه وسلم څخه اوریدلئ دي اوبیا مي لیکلئ دئ.

)۱۱ (صحیفه عمربن خطاب رضي الله تعالي عنهما .
په دغه صحیفه کښي دصدقي اودزکوة حکمونه لیکل سوي وو ،امام مالک رحمه الله تعالي فرمایلي دي چي مادعمررضي الله عنه دا کتاب په خپله لوستئ دئ.
موطا امام مالک.

)۱۲ (صحیفه عثمان رضي الله تعالي عنه .
په دغه صحیفه کښي دزکوة ټول حکمونه درج سوي وو

بخاري.
)۱۳ (صحيفه عبدالله ابن مسعود رضي الله تعالي عنهما .
دعبدالله ابن مسعود زوی عبدالرحمن رحمه الله تعالي به په قسم سره ويل چي داصحيفه زما پلار په خپل لاس ليکلي ده.

ائينه پرويزيت .
)۱۴ (مسند ابي هريره.
ددغه مسند نسخي داصحابو په وخت کښي ليکلي شوي دي چي يونسخه يې داميرالمؤمنين عمر بن عبدالعزيز له پلار سره هم موجوده وه.
محترمولوستونکو په پنځمه برخه کښي به دامام بخاري اودده دکتاب حالات انشاء الله تعالي درته بيان سي، اوپه شپږمه برخه کښي به انشاءالله دبخاري شريف په شرحه شروع کوو

صحيح البخاري اوفضل الباري شرحه: په پښتو ژبه مکمل اودخپل ډول لومړنۍ شرح

دبخاري اودشر ح فضل الباري لړۍ (۵) برخه.
علامه محمدمعين الدين ابوالفضل حفظه الله تعالي.

بسمه تعالي . دبينوادويبپاڼي محترمو لوستونکو دهغي وعدي مطابق چي په څلورمه برخه کښي مي درسره کړي وه په دي برخه کښي دامام بخاري رحمه الله تعالي اودده دکتاب صحيح البخاري دحالاتو بيان درته کوم خو له مخه ترشروع په دغه بيان کښي يو مهم مطلب درته ذکر کوم.

هغه مطلب دادئ چي شيخ مولانامحمد زکريا ذکرکړيدي چي داحاديثو کتابونه پرپنځه قسمه مرتبوباندي ويشل سويدي ، اول قسم هغه کتابونه چي ددوی احاديث موږ په پټو سترګو منو اوصحيح يې بولو اوکه څوک دهمدغو کتابو په يوه حديث کښي کوم تردد اوشک ښکاره کړي نوموږ له ده څخه ددليل مطالبه کوو ،دغه کتابونه عبارت دي له دغو کتابو څخه ، صحيح بخاري ، صحيح مسلم ، موطا امام مالک ،صحيح ابن حبان ،مسند ابوعوانه مستدرک حاکم ،وغيره.

البته دمستدرک د حاکم په باره کښي دااعتراض کيږي چي حافظ ذهبي دمستدرک پرډيرورواياتو باندي تنقيد کړئ دئ ،خوددغه اعتراض جواب دادئ چي مستدرک چي په دغه اعلي طبقه کښي داخل دئ نودا دخول يې دهغواحاديثو په اعتبار دئ کوم چي پرهغوی باندي ذهبي سکوت کړئ دئ ،اودهغو احاديثو په اعتبار کوم چي ذهبي په هغوی باندي تنقيد کړيدئ په دريمه طبقه کښي داخل دئ کومه چي وروسته به راسي ،ځکه چي حاکم په مستدرک کښي له صحيحواحاديثو سره پرځني ضعيفو

احاديثو باندي هم دصحت حکم کړئ دئ.

اودوهم قسم هغه کتابونه دي چي ددوی داحاديثو په باره کښي موږ دانه سو ويلای چي داصحيح حديثونه دي البته داويلای سو چي دا احديثونه داحتجاج اوداستدلال قابل دي ځکه داحتجاج اوداستلال دپاره داضروري نه ده چي حديث به صحيح وي بلکي حسن حديث هم ددي صلاحيت لري چي دليل په ونيول سي ،دغه قسم کتابونه دادي:

ابوداودشريف ، نسائی شريف ترمذي شريف طحاوي شريف ،اومسنداحمد بن حنبل ،وغيره.
دريم قسم هغه کتابونه دي چي دهغوی داحاديثو په باب موږ دصحت يا دتغليط حکم علي الاطلاق نه کوو بلکي پکښي ګورو او په پلټنه سره يې داخبره معلومه ؤ چي فلان حديث يې په کومه درجه کښي دئ اوفلان يې په کومه درجه کښي دئ ،دغه کتابونه لکه مصنف دعبدالرزاق مصنف دابن ابي شيبه اوابن ماجه وغيره.

اوڅلورم قسم هغه کتابونه دي چي دهغوی داحاديثو په باب موږ په پټوسترګو داحکم کولای سو چي دغه حديثونه ټول ضعيف دي او صرف دوعظ کتا بونه دي ،لکه مسند فردوس دديلمي اولکه نوادرالاصول دحکيم ترمذي اولکه هغه حديثونه چي په اکثرو کتابو کښي دتفسيرراوړل سويدي.

اوپنځم قسم هغه حديثونه دي چي موضوعي حديثونه يې راجمع کړيدي ددي دپاره چي مسلمانان ورڅخه خبرسي لکه اللالي المصنوعة في الاحاديث الموضوعة اولکه موضوعات کبري دملاعلي قاري رحمه الله تعالي ، خوزما په فکردلته يوشپږم قسم هم سته چي هغه هغه کتابونه دي چي په دوی کښي ځني هغه حديثونه چي نورو علماؤ موضوعي ګڼلي وي په قوي دلائلوسره له موضوعيت څخه ايستلي سوي وي لکه التعقبات علي الموضوعات دامام سيوطي صاحب.

ترجمه اواوحوال دامام بخاري.

پوسه چي دامام بخاري دنسب شجره په دي ډول علماؤذکرکړي ده.
محمدبن اسماعيل بن ابراهيم بن مغيره بن بَرِدِزْبن بَذذ به الجعفي البخاري دده مبارک پلاراسماعيل دالله جل جلاله له صالحو بندګانو څخه ؤاوله محدثينو علماؤڅخه شميرلې سوئ دئ اوابن حبان په کتاب الثقات کښي دده ذکرکړئ دئ اوده له حماد بن زيد اوله امام مالک څخه داحاديثو روايت کړئ دئ له ده څخه بيادعراق علماؤ دحديثو روايت کړيدئ اوله عبدالله ابن مبارک سره يې په مکه مکرمه کښي مصافحه کړيده اوعبدالله ابن مبارک زموږ دامام اعظم ابوحنيفه رحمه الله تعالي له شاګردانو څخه ؤ

حافظ ذهبي فرمايلي دي چي د بخاري پلار له تقوي داروعلماؤڅخه ؤ پوسه چي دده مبارک دپلار پرتقوي باندي يولوی دليل داؤ چي دوفات په وخت کښي يې ډيرمال پرېښودئ ،اودايې وويل چي زما په دغه ټول مال کښي يوه روپۍ هم حرامه يا شبه ناکه نسته
اوداسماعيل نيکه مغيره په اصل کښي اتش پرست ؤبيا دبخارِي دحاکم يمان بن اخنس جعفي پرلاس باندي په اسلام سره مشرف سو اويمان دنسب په اعتبار عرب ؤ اوپه عربو کښي دجعفي قبيلي ؤ ،او جعفي بن سعدالعشيره دمذحج دقبيلي يوښاخ ؤ په همدغه سبب ومغيره ته اووامام بخاري ته جعفي ويل کيږي.

ولادت اووفات دامام بخاري.

پوسه چي په راجح قول دده مبارک ولادت په (۱۳)دشوال په سنه (۱۹۴) هجري کښي دجمعي له لمانځه څخه وروسته پيداسوئ دئ اووفات دده مبارک دهفتي په شپه کومه چي دعيدالفطرشپه وه په سنه (۲۵۶)هجري کښي سوئ دئ ،اود کوچني اخترپه ورځ

دماشپیین له لمانځه ځخه وروسته په خرتنګ کښي کوم چي دسمرقندله مضافاتوځخه دئ دفن کړ سو،

ټول عمردده مبارکدیارلس ورځي کم دوشپیته کاله ؤ ځني علماؤ دده مبارک دولادت اودفات اودعمرذ کر دابجد په حساب په دي ډول کړئ دئ.

کان البخاري حافظاً ومحد ثاً

جمع الصحیح مکمل التحریر
میلاده صدق (۱۹۴)ومدة عمره
فیهاحمید (۶۲)وانقضي في نور(۲۵۶ (

امام بخاري رحمه الله تعالي لا بیخي وړوکي ؤچي دده پلار له دنیا ځخه انتقال وکړنوپه دي وجه دده د پالني اود تربیې ذمه واري دده د مبارکي مور پر غاړه باندي سوه او دده په صغیرتوب کښي داواقعه هم وریپښه سوه چي دسترګودید اوبینایي یې ختمه سوه چي په دي وجه دده مورمبارکه ډیره زهیره اوپریشانه سوه اودده دپاره یې په ډیرعجز اواحتیاج سره دعاوکړه ځرنګه چي دده مور هم ډیره عابده اونیک عمله ښځه وه نوالله پاک ددي دعاقبوله کړه په دي ډول چي د دي له دعاځخه وروسته ډ یوخوب ولیدئ په خوب کښي له حضرت ابراهیم علیه السلام سره مخامخ سوه ،حضرت ابراهیم علیه السلام پردي باندي دازیري وکړچي ستادعا الله پاک قبوله کړه اوستا ددعا په برکت یې ستادزوی سترګي بینا کړي نوکله چي دا له خوب ځخه راپیداره سوه دخپل ځوی محمد بن اسماعیل بخاري سترګي یې جوړي .اوروغي وي.

دامام بخاري تصنیفونه .
پوسه چي دامام بخاري رحمه الله تعالي مشهورتصنیفونه په دي ډول دي.

)۱ (قضایا الصحابة والتابعین.
)۲ (التاریخ الکبیر .(۳) الادب المفرد(۴) جزء القراءة خلف الامام .(۶) تاریخ الاوسط .(۸ (تاریخ صغیر.(۹) خلق افعال العباد.(۱۰) کتاب الضعفاء.(۱۱) برالوالدین(۱۲) جامع کبیر). ۱۳ (مسند کبیر.(۱۴) تفسیر کبیر.(۱۵) کتاب الاشربة (۱۶) کتاب الهبة (۱۷) اسامي الصحابة (۱۸) کتاب الوحدا ن (۱۹) کتاب المبسوط (۲۰) کتاب العلل (۲۱) کتاب الکُني)۲۲(کتاب الفوائد .

بخاري شریف.
پوسه چي دامام بخاري رحمه الله تعالي د تصنیفوله جملي ځخه دغه مقدس کتاب ترټولو مشهور مقبول اودعظمت والا کتاب دئ چي اصح الکتب بعد کتاب الله وصف اونعت یې ګڼلئ دئ ددغه مبارک کتاب مفصل نوم دامام نووي په قول دادئ. الجامع المسند الصحیح من امور رسول الله صلي الله علیه وسلم وسننه وایامه .

اودابن حجردوینا مطابق .الجامع الصحیح المسند من حدیث رسول الله صلي الله علیه وسلم وسننه وایامه.
جامع په دي سبب ورته ویل کیږي چي په ده کښي امورثمانیه ټول موحود دي کوم چي مخکي ذکرسول ، اومسند په دي اعتبار ورته ویل کیږي چي امام بخاري په دغه کتاب کښي داسناد له متصل والي سره مرفوع حدیثونه ذکر کړیدي .اوکوم اثاروغیره

چي په دغه کتاب کښي ذکرسويدي نوهغه په ضمني اوپه تبعيي توګه دي اوصحيح په دي وجه ودغه کتاب ته ويل کيږي چي امام بخاري حمه الله تعالي په دغه کتاب کښي داحاديثو دصحت التزام کړئ دئ.

اومختصرپه دي اعتبار ورته ويل کيږي چي ټول صحيح حديثونه په دغه مبارک کتاب کښي امام بخاري نه دي راوړي امام په خپله فرمايلي دي ،چي مانه دي داخل کړي په دغه کتاب کښي مګرصحيح حديثونه اوځني صحيح حديثونه مي په دغه کتاب کښي نه دي راوړي ددي دپاره چي کتاب درازنسي.

له امورو

او له لفظ دحديث څخه مراداقوال درسول عليه السلام دي اوله سنن څخه مراد اقوال اوتقريرات دده مبارک دي.
اوله ايام څخه مرادغزاګاني دده مبارک اودارنګه هغه ټول واقعات مراد دي چي دنبي عليه السلام په زمانه کښي پيښ سويدي.

سبب د تأليف دصحيح بخاري.

پوسه چي علماء کرامو دصحيح بخاري د تأليف دوه سببونه بيا ن کړيدي.

)۱ (سبب يې دادئ چي ابراهيم بن معقل نسفي فرمايلي دي چي امام بخاري رحمة الله تعالي په خپله ويلي دي چي زه دخپل استاذ اسحاق بن راهويه په مجلس کښي ناست وم چي زموږ په ملګرو کښي يوه نفروويل چي کاشکي تاسي درسول عليه السلام په صحيح سنت يعني احاديثو کښي يومختصر کتاب جمعه کړيوای دهمدغه ملګري له دغي خبري څخه زما په زړه کښي انديښنه اوداعيه دبخاري د کتاب دجوړولو پيداسوه . انظر تاريخ بغداد ج۲ ص۸ ،اوتهذيب الکمل ج۲۴ص ۴۴۲ ،او سيراعلام النبلاء جلد ۱۲ص ۴۰۱ ،اوطبقات السبکي ج۲ص ۷ ،او هدي الساري ص ۷ وتهذيب الاسماء والغات ج۱ ص ۷۴ .

)۲ (سبب يې دا ووچي محمد بن سليمان بن فارس رحمه الله تعالي فرمايلي دي چي ماله امام بخاري څخه اوريدلي دي چي ده به فرمايل چي مارسول عليه السلام په خوب وليدئ چي زه دده مبارک په مخ کي ولاړوم زما په لاس کښي يولاسي پيبک ياپنکه وه له ده مبارک څخه مي مچان شړل ځنومعبرينوته خوب تعبير په دي ډول راکړئ چي ته به دروغ له رسول عليه السلام څخه دفع کوي ،يعني په دروغوچي کوم حديثونه ودته منسوب سويدي ،نوته به دهغوی دفع وکړي نوپه دي وجه زما په زړه کښي دنبي عليه السلام دصحيح احاديثودجمعه کولوشوق پيداسو.

دبخاري شريف ابتداء اوانتهاء.

پوسه چي ټول کتاب امام بخاري رحمه الله تعالي په شپاړس کاله کښي تکميل کړيدئ ،اودبعضي مشائخو په قول ابتداء دتصنيف يې په (۲۱۷) هـ کښي کړيده اواختتام يې په (۲۳۲) هـ کښي کړئ دئ ،اوتراجم دصحيح بخاري په رياض الجنة کښي چي داسلام دپيغمبر دمبارک ممبر اودمطهري روضي مابين دئ په دي ډول امام بخاري ليکلي دي چي دهرترجمة الباب دپاره بې دوه رکعته نفل وکړل .مقدمة اللامع الدراري ص (۱۲۴(

عمربن محمد بن بجير البجيري ويلي ډي چي امام بخاري فرمايلي دي چي دغه کتاب ما په مسجدحرام کښي ليکلئ دئ اودهر حديث ترليکني دمخه به مي استخاره کوله اودوه رکعته لمونځ به مي کاوه اوچي پرکوم حديث باندي به مي دصحت يقين راغلئ نوهغه به مي په بخاري کښي نه ليکئ .هدي الساري ص) ۴۸۹ (يعني ابتداء دتصنيف يې په مسجدحرام کښي کړيده ،اوځني علماؤ لکه فربري فرمايلي دي چي امام بخاري فرمايلي ددي چي دهرحديث دپاره چي مابه په بخاري کښي ليکئ نومابه غسل کاوه اودوه رکعته لمونځ به مي کاوه.

مقام اومرتبه دصحيح بخاري.

پوسه چي علماؤ پردي خبره باندي اتفاق کړئ دئ چي ترټولو کتابو دحديثو اصح کتابونه بخاري اومسلم دي اوبيا جمهور دعلماؤ پردي خبره باندي متفق دي چي په دوې دوو کښې بيا اصح کتاب بخاري دئ.

دبخاري داحاديثو شمير.

دبخاري د احديثو شمير په دي ډول دئ:

روايات مرفوعة موصولة مع مكررات ۷۳۹۷

روايات معلقة مخرجة المتون في الصحيح ۱۳۴۱

متابعات (۲۳)

ميزان ۹۰۸۲

روايات مرفوعة موصولة بدون تكرار ۲۶۰۲

روايات معلقة غيرمخرجة المتون في الصحيح ۱۵۹

ميزان كل احاديث بدون تكرار ۲۷۶۱

محترمو مطالعه کونکو مقدماتي بيانونه خو بيخي ډير دي خاص بيا دامام بخارى اودده دکتاب په اړه چي په جريان کښي دسلسلې دشرحي دبخاري شريف به بيل بيل ځايونه درته راسي خودلته مقدماتي بيانوته په همدغه ځای خاتمه ورکوم او راروانې برخي به دبخاري شريف د کتاب په شرحه کښي وي

دبخاري شريف اودشرح فضل الباري لړۍ (۶) برخه اول باب (باب الوحي.) علامه محمد معين الدين ابوالفضل

محترموورونو په دي برخه کښي دبسم الله شريف اودبخاري دکتاب داول باب د ترجمة الباب دالفاظو تفسيراوعلمي تحقيق درته کوم ،دلفظي ترجمې ترپيل دمخه داخبردرته کوم چي امام بخاري دخپل کتاب ابتداء دوحي په باب سره ځکه کړيده چي وحي مبدء اوسرچينه دټول شريعت اودقران كريم او د نبوي احاديثو ده

بسم الله الرحمن الرحيم ، باب كيف كان بدء الوحي .الخ ـ

لفظي ترجمه:

)بِسۡمِ (خاص په نامه ، يا خاص په نامه سره) اَللّٰهِ (دخداي پاک) الرَّحۡمٰنِ (ډيرمهربانه په دنيا کښي پرهرچاباندي، که کافروي که مسلمان وي

)الرَّحِيۡمِ (ډيرمهربانه په اخرت کښي خاص پرمومنانو، شروع کوم يا تصنيف کوم � يعني زه چي په دغه تصنيف کښي شروع کوم اويادا تصنيف چي زه کوم نوداپه داسي حال کښی کوم چي خاص په برکت د نامه سره دهغه الله چي رحمن اورحيم دئ مستعين اوکومک غوښتونکئ يم.

تنبيه : پوسه چي په عامو کتابو کښي کوم چي په پښتوسره ترجمه سويدي دبسم الله ترجمه په دي ډول سويې ده ، شروع کوم په

نامه دالله پاک چي رحمن اورحیم دئ.
مګردغه ترجمه مناسبه نه ده اصلي ترجمه هغه ده کومه چي مادرته وکړه ، ددي یوعلت دادئ چي دشروع کوم لفظ دبسم الله دمتعلق معني ده اومتعلق دبسم الله په اتفاق سره لپاره دافادي داختصاص لکه چي تفصیل بي وروسته راسي له بسم الله څخه وروسته مقدرکړکیږي.

علمي تحقیقات اومباحث:

پوسه چي دبسم الله په ارتباط په ډیرو کتابو کښي بیان سویدئ اوموږهم په تفسیرفضل الرحیم کښي دبسم الله ډیرمفصل بیان کړیدئ خودتیمن اودتبرک په خاطریوڅو مهمي خبري دلته ذکر کوم کومي چي په مذکور تفسیرکښي هم مانه دي بیان کړي.

اوله خبره داده چي متعلق دبسم الله الرحمن الرحیم په اتفاق دعلماوومقدراومؤخردئ اوداپه سبب ددووشیانو.
اول شي دادئ چي دجاهلیت په زمانه کښي اودارنګه داسلام په ابتدائي دورکښي ترهغه پوري چي دعربومشرکانووجودرلودئ چي به کله مشرکانوپه یو کارکښي شروع کوله نودبتانوپه نومو سره بي تبرک اوتیمن حاصلوئ اوداسي بي مثلاً ویل ،بسم اللات والعزي نشرع،
یعني خاص په نامه دلات اودعزي بت موږشروع کوو یعني په فلان کار کښي نودوی به دمذکوره جاراومجرور متعلق کوم چي نشرع دئ وروسته ذکرکاوه نوځرنګه چي بسم الله شریف ددوی ددغه ذکرسوي قول په مقابل کښي ده نو په دي وجه باید دبسم الله متعلق له بسم الله څخه وروسته وي.
دوهم شي دادئ چي په نحوه کښي داقانون دئ چي دهرشي چي حق تقدیم او دمخه کول وي اوته یې وروسته کړي اویایې حق وروسته کول وي اوته یې له مخه کړي نودافایده کونکي دحصراواختصاص دئ نوځرنګه چي دلته حصراواختصاص مقصوددئ نو باید متعلق دبسم الله کوم چي دلته ابتداء یااصنف دئ چي په پښتو معني یې شروع کوم یا تصنیف کوم د ئ مؤخراو وروسته ورسره لحاظ کړسي ددي دپاره چي حصر اواختصاص فایده کړي په اسانه ډول بایدداسي درته ووایم چي که مثلاً دشروع کوم لفظ دبسم الله په سرکښي په ترجمه کښي دبسم الله وویل سي نومعني په دي ډول کیږي چي شروع کوم په نام دالله پاک اوداسي نه ویل کیږي چي خاص په نامه دالله پاک ، اوکه دشروع کوم لفظ دبسم الله دترجمي په اخیر کښي راوړل سي نومعني په دي ډول کیږي خاص په نامه دالله چي رحمن اورحیم دئ شروع کوم.

دوهمه خبرداده چي دغه حصراوخاصوالئ چي دبسم الله دمتعلق له وروسته کولو څخه پیداسویدئ په دري قسمه دئ:
اول حصرقلب.
دوهم حصرافراد.
دریم حصرتعیین .

تفصیل ددي خبري دادئ چي په نسبت ودهریه کافرانو ته کوم چي دالله جل جلاله له وجودڅخه منکر دي اودټولوحوادثودپیدایښت نسبت ودهرته کوي حصرقلب راځي

ځکه چي دوی تبرک اوتیمن ددهراودزماني په نامه کښي حصرکاوه اوپه بسم الله کښي ددغه حصرقلب اوړا اړول سویدي چي حصردحاصلولو دبرکت دخداي جل جلاله په نامه کښي راغلئ دئ ، اوپه نسبت و مشرکانوته په بسم الله کښي حصرافرادراغلئ دئ ځکه چي مشرکانو دتبرک حاصلول هم په نومودبتانوسره کاوه اوهم په نامه دالله جل جلاله سره ، په بسم الله کښي دغه اشتراک رد کړسوي دئ اوتبرک حاصول دالله جل جلاله په مبارکو نومو پوري خاص کړسویدئ ، اودارنګه په بسم الله کښي حصرتعیین راغلئ دئ خوپه نسبت ولادریه کافرانوته کوم چي یوه کافره ډله وه اوپه تیروقرنوکښي یې وجوددرلودئ اواوس دغه ډله وجودنلري او

مذهب اومسلک ددوی په هرشي کښي شک اوترددوو دمثال په ډول چي ورته وبه دي ويل چي دقيامت ورځ حقه ده اوکه څنګه نوبې درته وويل چي موږ نه يوخبر چي ايا دغه ورځ ستة اوکه نسته ، دارنګه چي به تاورته وويل چي په يو کار کښي چي يوسړي شروع کوي نوده کارپه سر کښي به دبرکت حاصلولو دپاره دخداي نوم ذکر کوي اوکه دبت ياددهرنوم ؟ نودوی به درته وويل چي موږ نه يو خبر ، نوپه بسم الله کښي چي حصر دتبرک حاصلولو دالله پاک په نامه کښي ثابت سو نوپه دي وجه دمتبرک به تعيين وکړسو نو ځکه په بسم الله کښي حصرتعيين راغلئ دئ.

دريمه خبره داده چي دالله دلفظ معني خو دسهولت په وجه په عام ډول داسي کيږي چي ، اَللّه ، يعني خداي پاک ، خواصلي علمي معني يې په دي ډول ده چي ، الله ،يعني هغه ذات چي په خارج کښي موجوددئ او واجب الوجوددئ ، يعني وجوديې ضروردئ اوپه هيڅ وخت کښي نيستي سوئ نه دئ اونه نيستي کيږي ،او موصوف دئ په ټولوکاملوصفتوسره اوپاک دئ له ټولو نقصاناتوڅخه.
اودرحمن اودرحيم په معني کښي مختلف قولونه راغلي دي خو مشهوره اوبهتره معني يې هغه ده کومه چي مادرته ذکرکړله.
څلورمه خبر داده چي دبسم الله الرحمن الرحيم په شان کښي داسي حديث راغلئ دئ چي

)کل امر ذي بال لايبدء فيه بذکرالله ،وببسم الله الرحمن الرحيم فهواقطع.
رواه الحافظ عبدالقادر في اربعينه.
يعني هرکارچي خاوندد شرف وي چي شروع ونه کړه سي په ده کښي په داسي حال کښي چي شروع کونکئ ددغه کار مستعين وي په ذکردالله پاک سره اوپه بسم الله الرحمن الرحيم سره نودغه کار ډير مقطوع الخيره اوډيرمقطوع البرکته دئ دارنګه دحمدويلوپه باره کښي دغه مبارک حديث راغلئ دئ.

)کل کلام لايبدء فيه بحمدالله فهواجزم(
رواه ابوداودوالنسائي.
يعني هر کلام چي شروع ونه کړه سي په ده کښي په حمد دخداي سره نوهغه ډير مقطوع البرکته يعني ډير بې برکته دئ نو په مقتضی دحديث دحمددلته يوسوا ل پيدا کيږي په دي ډول چي امام بخاري په خپل کتاب کښی له بسم الله څخه وروسته حمد ندی راوړی اومخالفت دحديث دحمديې کړي دی ددې سوال دبخاری شارحينو خوراډير جوابونه کړي دي چي ذکرکول يې ډيرفائده مندنه ښکاره کيږي خودغوی له جملي څخه يومهم جواب درته ذکرکوم کوم چي شيخ انورپه فيض الباري کښي ذکرکړئ دئ هغه دادئ چي حديث دحمداوبسم الله په حقيقت کښي يوحديث دئ خوصرف په روايا توکښي دالفاظوبدلون راغلئ دئ مقصودله دواړو حديثوڅخه دامرذي بال په سرکښي دالله جل جلاله نوم ذکرکول اودالله جل جلاله دکاملوصفتو اظهارکول دي نودبسم الله په ويلو سره دغه مقصودحاصليږي اودحمدوويلوته په مستقل ډول سره ضرورت نه پاته کيږي

لفظي ترجمه :
باب (باب ددي ، يعني دغه باب په بيان کښي ددي دئ) کيف (چي څرنګه) کَان (وو) بدء (شروع کيدل ،اغازاوپيل کيدل)الوَحْي (دوحي)الي (و) رسول (رسول ته) الله (دخداي پاک) صلي (رحمت دي نازل کړي) الله (خداي پاک) عليه (پرده باندي) و (او (سلم)سالم دي لري خداي پاک ، يعني رسول مطلب داچي دين اوامت دده دي خداي پاک سالم لري اويايې داسي معني وکړه چي سلامتيا دي نازله کړي الله پاک يعني پرده باندي مراداچي پردين اوپرامت دده باندي دي خداي پاک سلامتيا نازله کړي.

توضيح.

په دغه مذکوره عبارت کښې امام بخاري رحمه الله داسې فرمايلي دي چې دا باب د دې دئ چې څرنګه وو، پرڅه کيفيت باندې ؤ شروع کيدل دوحې دالله جل جلاله له طرف څخه ورسول صلي الله عليه وسلم ته.

)وَ) او (قَولِ) ددې قول ، يعني اودارنګه داباب ددې قول (اللهِ) دالله دي) عزّ)چې غالب دئ دَيٰ ، يعني الله پاک پرهرڅه باندې (و) او (جَل) چې لوىدئ دَيٰ، يعني الله پاک

)انا)بيشکه موږ (اَوحَيٰ) وحي کړيده (نَا) موږ (اَلَيٰ) و) کَ) تاته (کَ) په مثل (مَا) ددې (اَوحَي)چې وحي کړيوه)(نَا) موږ (اَلَي) و) نُوحٍ) نوح ته (وَ) او (النبِيينَ)وهغونبيانو ته (مِنْ) چې له ،يعني چې وو له) بَعدِ) وروسته څخه (هِ) دده، يعني دنوح . / النساء/۱۶۲

توضيح:

يعني لکه څرنګه چې داباب دکيفيت دپيل کيدودوحي دئ ورسول عليه السلام ته دارنګه دغه باب دذکرکولو ددې قول دخداي پاک هم دئ چې دسورت النساء (۱۶۲) مبارک ايت دئ ، پوسه چې مذکورايت دلته ټول مذکور ندئ دټول ايت ترجمه داده: بيشکه موږ يعني اي رسوله ، وحي کړيده موږ وتاته لکه څرنګه چې وحي کړيوه موږ ونوح ،عليه السلام، ته اووهغوټولونبيانو ته کوم چې له نوح څخه وروسته ؤ او لکه څرنګه چې وحي کړيوه موږ وابراهيم ته اوواسماعيل ته اوواسحق ته اوويعقوب ته اواولاد ديعقوب ته اووعيسي ته اووايوب ته اوويونس ته اووهارون ته اووسليمان ته (عليهم السلام)اولکه څرنګه چې ورکړيوموږ وداؤد ته زبور.

علمي بحث اوتفصيل:

پوسه چې د(باب) لفظ په اصل کښې (بَوَبٌ) وو په زوردباءاودواوسره بياواو په الف بدل سويدئ په وجه ددغه صرفي قانون چې هرواوچې حرکت لري اوماقبل دده مفتوح وي نوهغه واو به په الف بدليږي دغه لفظ غالباً دابواب په لفظ سره جمعه کيږي ،اوکله يې جمع اَبوِبَةٌ هم راځي اوله دغي مادي څخه دبابة اودَباباتٌ لفظونه هم راغلي دي کوم چې ومخ اوومخانوته ويل کيږي اودبابة لفظ په معني دخصلت هم راغلئ دئ ، همدارنګه پوسه چې دلته دري لفظونه دي ، اول دباب لفظ ، دوهم دکتاب لفظ ، دريم دفصل لفظ، دباب لفظ په اصلي لغت کښې ودروازي ته ويل کيږي بيادغه لفظ کله کله دنوع په معني هم راځي اودمصنفينو په اصطلاح کښې دباب لفظ دهغومسئلونوم دئ کوم چې په نوع کښې سره ګډې وي لکه مثلاً مسائلي داوداسه اودکتاب لفظ دهغوټولو مسئلو نوم دئ کوم چې په کتاب کښې له ابتداء څخه بياترپايه پورراغلي وي کومي چې په خپل منځ کښې په جنس کښې سره مختلفي دي ، اودفصل لفظ دهغومسئلونوم دئ چې په صنف کښې سره ګډې وي لکه دمثال په ډول داوداسه په باب کښې دمسح مربوطي مسئلي ، دلته دباب لفظ په اصطلاحي معني سره مراددئ، همدارنګه پوسه چې دلته دباب په لفظ کښې دري احتمالونه دي اول داچې موقوف يعني په سکون سره ددوهمي باء وويل سي پردغه تقديرابتداء دکلام د(کيف) له لفظ څخه کيږي ، دوهم احتمال دادي چې دباب لفظ مرفوع وويل کړسي ، په دي کښې بيا دوه احتماله دي اول احتمال داد ئ چې مرفوع سي سره له تنوينه دوهم احتمال دادئ چې مرفوع سي بي له تنوينه او مابعدجملي ته مضاف سي ، پراول احتمال باندي دباب لفظ مبدل منه ده او(کيف کان الي اخيره)ورڅخه بدل دئ او دغه مبدل منه سر ه له بدله خبردئ دمحذوفي مبتداء لپاره چې لفظ دهذا دئ او يا دبابٌ لفظ موصوف دئ اود(مضمونه (لفظ له باب څخه وروسته مقدر دئ اومبتداء دئ او(کيف کان ...الخ) يې خبردئ مبتداء سره له خبري صفت دئ دبابٌ مجموع بيا خبردئ دهذامقدر، اوپردوهم احتمال باندي دباب لفظ مضاف دئ او(کيف کان .. الخ) يې مضاف اليه دي اومضاف سره له مضاف اليه خبردهذامقدردئ.

)کيف(

پوسه چې لفظ دکيف داسې اسم دئ چې په اصل کښې متضمن دئ معني لره دهمزه داستفهام ځکه چې دکيف په لفظ سره سوال کيږي له حال څخه ديوشي اواستعمال يې په کلام دعربو کښې پردووطريقوباندې راغلئ دئ، اوله طريقه داده چې متضمن وي

معني دشرط لره لکه په دي قول کښي، کيف تصنع اصنع ، يعني څرنګه چي ته کوي نوزه هم هغه ډول کوم ، اودوهمه طريقه داده چي متضمن سي معني لره دهمزه داستفهام پردغه تقديرباندي بيا دوه احتماله راځي ، اول احتمال دادئ چي دغه استفهامي معني په حقيقي ډول ورڅخه مراده وي لکه په دي قول کښي چي ، کيف انت، يعني څنګه يې ته ، دوهم، احتمال دادئ چي مرادله دغه استفهام څخه انکار اوتعجب وي لکه په دي قول کښي ، کيف تکذب وانت عالم يعني څرنګه دروغ وايې ته حال دا چي ته عالِم هم يې.

)کان (پوسه چي دغه لفظ په دري ډوله مستعمل سويدئ اول فعل ناقص چي پردغه تقديريې په پښتوکښي معني په ،ؤ، سره کيږي دوهم فعل تام په معني دوجداوثبت دريم فعل ناقص په معني دصارَ يعني ګرځيدلئ دئ، بناپراول استعمال چي هغه د کان دلفظ حقيقي استعمال دئ دغه لفظ دلالت کوي پرثبوت باندي دخبري خپلي واسم خپل ته په ماضي زمانه کښي بي له اشاري ودي ته چي دغه خبرپه حالي زمانه کښي هم ثبوت لري اوکه يې نلري دلته په همدغه حقيقي استعمال باندي بنادئ.

)بَدء (
پوسه چي په بخاري شريف کښي اختلاف دنسخو بيخي ډيرراځي چي لفظ دباب اولفظ دبدء يې اولني دوه مثالونه دي ځکه چي په ځينو نسخوکښي دبخاري شريف لفظ دباب نسته له بسم الله څخه وروسته اول لفظ دکيف کان راغلئ دئ ،اوپه اکثرونسخوکښي بيا لفظ دباب موجوددئ ، اودارنګه په ځينو نسخوکښي دبخاري شريف دبدء لفظ راغلئ دئ کوم چي په معني دشروع دئ لکه دلته اوپه ځينونسخو کښي دابتداء لفظ راغلئ دئ چي هغه هم په معني دشروع دئ اوپه ځينونسخوکښي دُبدوّ لفظ راغلئ دئ کوم چي په معني دظهوردئ يعني ښکاره کيدل.

)الوحي(
پوسه چي دوحي لفظ په اصل اوپه لغت کښي ډيري معني وي لري چي تفصيل يې په دي شرحه دئ.

١ ـ الاعلام في خفاء ،يعني پوه کول ديوچا په خفيه اوپه پټه کښي
٢ ـ الاشارة السريعة ، يعني اشاره تيزه يعني ويوشي ته په تيزي اوپه سرعت سره اشاره کول.
٣ـ کتابت، يعني ليکنه کول
٤ ـ رسالت،يعني پيغام.٥ـ الهام . ٦ـ کلام خفي.

اوپه شريعت کښي علماوو دوحي شرعي معني په مختلفوتعبيروسره بيان کړيده .١ـ الاعلام بالشرائع ،يعني پوه کول دالله جل جلاله نبي اورسول خپل لره په شرعي احکامو ٢ـ کلام الله المنزل علي نبي من انبيائه ، يعني وحي کلام د الله جل جلاله دئ چي نازل کړسوئ وي پريوه نبي باندي له انبياووده . ٣ـ اعلام الله نبيامن انبيائه بشئ اما بکتاب اوبرسالة ملک اومنام اوالهام ، يعني پوه کول دالله جل جلاله نبي خپله لره په يوشي يا په واسطه دکتا ب اويا په واسطه دورليږلو دفرشتي اويا په واسطه دخوب اويا په واسطه دالهام .

دوحي تقسيم.
پوسه چي کومه وحي چي دالله جل جلاله له طرفه وي هغه پردوه قسمه ده اول قسم وحي دنبوت ده چي وحي شرعي هم ورته ويله کيږي ، دوهم قسم وحي دغيردنبوت دئ کوم چي وحي لغوي هم ورته ويله کيږي بيا دغه دوهم قسم پردري قسمه دئ، اول وحي فطري دئ دوهم وحي ايجادي دئ ،اودريم قسم وحي عرفاني دئ ، وحي فطري وحيواناتو ته هم له الهي لوري څخه ثابته ده لکه الله جل جلاله چي فرمايلي دي (واوحينا الي النحل .. الاية (يعني اووحي کړيده موږ ومچمچيودعسلوته ، اووحي ايجادي بيا ترذوي العقولوپوري خاص ده عام له دي که مومنان وي اوکه کافران وي، وحي ايجادي ودي ته ويله کيږي چي يوڅوک مثلاً ديوشي په

جوړولو کښي یا په بل عبارت دیو کار په کولو کښي فکراوسوچ ته دوام ورکړي چي دغه شي به په څه طریقه سره جوړ کړم یا ودغه کارته به څنګه نقشه برابره کړم نو اخیرالله پاک دده په ذهن کښي دهغه شي دجوړولو یا دهغه کار دکولو نقشه ورواچوي

دمثال په ډول اول وار چي په دنیا کښي دموټراوتیاري اختراع اوایجاد کوم چا کړیدئ نوهغه ددغودوشیانو دایجادولو په باره کښي تدبر اوتأمل کاوه چي په نتیجه کښي ددي اخرالله جل جلاله دموټر اودتیاري دجوړولو نقشه په ذهن کښي ورواچوله ددغه قسم وحي اثبات ځینوعلماوو په دي قول دخداي پاک سره کړیدئ (کلا نمدهؤلاء وهؤلاء من عطاء ربک وماکان عطاء ربک محظورا).اووحي عرفاني وهغه الهام ته ویل کیږي کوم چي دالله جل جلاله ل طرفه واولیاء کرامو ته کیږي دغه قسم وحي په امثالوسره ددغه قول دخداي پاک ثابته ده چي (واوحینااالي ام موسي ... الایة.)

دوحي شرعي قسمونه.

پوسه چي په بیان کښي داقسامو دوحي شرعي علماوو مختلف تعبیرونه کړیدي چي تفصیل یې په دي شرحه دئ.

امام حلیمي ذکر کړیدي چي دشرعي وحي څلویښت قسمونه دي کوم چي څلویښتم قسم یې خوب لیدل دنبي دي دده ددغه قول مأخذ هغه مبارک حدیث دئ چي امام بخاري یې له حضرت ابوهریره رضي الله تعالي عنه څخه دبخاري په کتاب التعبیر کښي چي رسو ل الله صلي الله علیه وسلم (رویاالمومن جز من ستة واربعین جزءًا من النبوة(یعني خوب لیدل د مومن یو جزده له شپږڅلویښتواجزاوو څخه دنبوت.

دوهم : امام سهیلي په الروض الانف کښي ټول قسمونه دوحي اوه بللي دي او دادا اکثرو شارحینو نظردئ چي بیا ن ددغو اوو قسمو په دي ډول دئ ، اول خوب لیدل دنبي ، پردي مسئله باندي اتفاق د ئ چي خوب لیدل دنبي شرعي وحي ده حضرت ابراهیم علیه السلام دخوب دلیدلو په وجه د خپل ځوي پر ذبحه کولو باندي اقدام وکړ همدا سبب دئ چي علماوو فرمایلي دي چي دنبي په حیات کښي که نبي ویده وای نو داروانه ووچي یو څوک دَي له خوب څخه راویښ کړي ځکه چي دده دخوب په وخت کښي ددي احتمال وو چي په خوب کښي به وده ته وحي کړه کیږي.
دوهم قسم وحي القاء في القلب ده یعني که به چیري دنبي پرزړه باندي کوم شي واردسو نوهغه به شرعي وحي وه او که چیري دنبي علي السلام دامتي پرزړه باندي کوم چي ولي وي یو شي وارد سي نووهغه ته کشف ویل کیږي ددغه قسم وحي اود کشف فرق دادئ چي کشف دولی پرزړه باند ي واردیږي اودصواب اودخطاء
ددواړو احتمال لري او وحي دنبي پرزړه باندي واردیږي اواحتمال دخطانلري.
دریم قسم وحي من وراءالحجاب ده لکه الله پاک چي له حضرت موسي علیه السلا م سره دطور په غره کښي من وراءالحجاب خبري وکړي ، اویا لکه چي دمعراج په شپه یې له رسول علیه السلام سره خبري وکړ ي اویالکه چي په خوب کښي الله پاک له نبي علیه االسلام سره خبري کړیدي لکه چي دترمذی شریف په یوه حدیث کښي راغلي دي .
)اني قمتُ من اللیل فتوضأت وصلیتُ ماقُدرلي فنعسُت في صلاتي حتي استثقلتُ فأذاانا بربي تبارک وتعالي في احسن صورة فقال: یامحمد، قلتُ لبیک رب ، قال فیم یختصم الملأألأعلي؟..
څلوم قسم دوحي داده چي ملک اوفرشته په خپل اصلي شکل کښي ونبي ته راسي او الهي کلام ورته ووایې.
پنځم قسم دادئ چي ملک به دانسان په شکل کښي ونبي ته راغلئ اوالهي کلام بي ورته ووایه.
شپږم قسم هغه وحي وه چي دصلصلة الجرس په مثل به ونبي علیه السلام ته وسوه کومه چي تفصیل بي په وروسته کښي انشاءالله راسي.
اوم وحي په واسطه داسرافیل علیه السلام ده.

دريم قول دا دئ چي وحي پر څلور قسمه ده اول قسم وحي من وراء الحجاب ده.
اودوهم قسم وحي د تلقي بالقلب ده .دريم قسم وحي دخوب ده. څلورم قسم وحي په واسطه دفرشتي ده دهري فرشتي په واسطه چي وي اوعام له دي څخه كه دغه فرشته په خپل اصلي شكل كښي ونبي ته راغلي وي اوكه دانسان په شكل كښي.
څلورم : علامه آلوسي فرمايلي دي چي وحي پردري قسمه ده ، اول قسم وحي داده چي الله پاک له نبي سره بي له كومي واسطي څخه خبري وكړي، اودوهم قسم يې دادئ چي الله پاک له نبي سره دملكي اودفرشتي په واسطه سره خبري وكړي ، دريم قسم يې دادئ چي د تلقي بالقلب له لاري وحي ورته وكړه سي اوتلقي بالقلب عام دئ كه په خوب كښي وي كه په بيداري كښي.

پنځم دحنفي فقهي علماوو فرمائلي دي چي وحي پردوه قسمه ده اول ظاهري اودوهم باطني ، باطني وحي ودي ته ويله كيږي چي نبي عليه السلام په يوحكم كښي مثلاً اجتهاد كړيوي بيا دالله جل جلاله له طرفه وده ته پرهغه اجتهاد باندي قرار وركړسيوي ، اووحي ظاهري پردري قسمه ده ، اول قسم يې دادئ چي ونبي ته فرشتي بالمشافهه بيان كړيوي ، اودوهم قسم يې دادئ چي له شفاهي بيان څخه پرته ديو قسم واضح اشاري له لاري څخه يې و نبي ته خبره رسولي وي چي په ځيني احاديثو كښي له دي قسم څخه په نفث في الروع تعبيرسويدئ ، دريم قسم وحى دالهام ده وحي دالهام ودي ته ويله كيږي چي دنبي په زړه كښي به دفرشتي له اشاري اوله شفاهي بيان څخه پرته له الهي لوري څخه كومه خبره ولويدله.

فايده:
پوسه چي الهام دنبي په اتفاق شرعي حجت دئ ليكن په الهام كښي دولي اختلاف دئ په دي ډول چي دبعضي صوفيه وو په نزد الهام دولي په شرعي احكامو كښي حجت ګرځيدلاى سي هم دصاحب دالهام په حق كښي اوهم دنورو په حق كښي ، اوامام رازي اوابن صباغ اوامام سهروردي فرمايلي دي چي الهام دولي دده دخپل ځان په باره كښي حجت دئ مګر دبل چا دپاره دده الهام دليل اوحجت نسي ګرځيدلاى البته تنها پرده باندي عمل كول په مقتضي دالهام خپل واجب دئ ، صاحب دميزان دغه قول دجمهوروعلماوو قول بللئ دئ ، اوځنو علماوو فرمايلي دي چي الهام دولي نه دده دپاره حجت دئ اونه دبل چا دپاره ځكه چي له نبي څخه پرته دبل چا په حق كښي داسى قطعي دليل نسته چي كوم شي چي دده په زړه كښي ولويږي نو دا دالله جل جلاله له طرف څخه دئ اودنفس اودشيطان په هغه كښي كومه برخه نسته.
التقرير والتحبير شرح التحرير لابن الحاج الحلبي ج ۳ ص ۲۹۵ او ۲۹۶ .

(الي رسول)
پوسه چي درسول لفظ دفعول وزن دئ كوم چي په معني دمفعول دئ په لغت كښي وليږل كړه سوي ته ويل كيږي يعني وهغه چا ته ويل كيږي چي ديوچا له طرفه دقاصد په توګه وليږل كړسي ، اوپه شريعت كښي وهغه نارينه انسان ته ويل كيږي چي دالله جل جلاله له طرفه وخلګو ته لپاره درسولو دشرعي احكامو مقررسويوي اونوي شريعت اونوئ كتاب هم وركړسويوي ، اونبي په لغت كښي په ډيرو معنا وو راغلئ دئ.

اول طريق ، لار، دوهم مخبر، خبرور كونكئ ، دريم مرفوع ، لوړ كړسوئ، څلورم مرتفع، لوړ .
اوپه شريعت كښي نبي وهغه نارينه انسان ته ويل كيږي چي الله پاک لپاره دشرعي احكامووخلګو ته مقرر كړيوي عام له دي څخه چي صاحب دنوي شريعت اودنوي كتاب يې هم ګرځولئ وئ اوكه يې نه وي ګرځولي بلكي دمخكښي نبي دشريعت تبليغ كوي نظرودغه بيان ته دنبي اودرسول رسول خاص دئ اونبي ترعام دئ اودا مشهور قول هم دئ اوځني علماء دنبي اودرسول په منځ كښي تباين ثابته وي اوځني ددوى دواړو په منځ كښي دعموم اوخصوص من وجه نسبت ثابتوي اوځني رسول ترنبي عام بولي .

(صلي الله عليه وسلم)

پوسه چي د (صلي) اود (سلم) لفظونه دفعل ماضي معلوم صيغي دي د تفعيل له باب څخه دي چي اصلي معني د (صلي الله عليه) داده چي، رحمت کړيدئ الله پاک پرده باندي ،اودوسلم اصلي معني په دي ډول ده، اوسالم کړيدئ الله جل جلاله دي يعني نبي عليه السلام، اودلته ددواړو څخه ددعامعني مراد ده په دي ډول چي (صلي الله عليه)په معني ليصل الله عليه ،يعني رحمت دي وکړي الله پاک پرده باندي او(سَلم)په معني دليسلم ده يعني سالم دي وګرځوي الله پاک رسول عليه السلام مراددادئ چي امت دده اودين دده دي الله پاک سالم کړي اويايې داسي معناده چي سلامتيادي نازله کړي الله پاک پرده باندي يعني پردين اوامت دده باندي.

پوسه چي ځينوعلماوو (صلي الله (دامرحاضر په معني کړيدئ يعني اللهم صلي عليه ، اودارنګه يې وسلم د تفعيل دباب دامرحاضر په معني ګرځولئ دئ خو ځما په فکر داخبره مناسبه نه ده ځکه چي دغه دواړه فعلونه دواحدمذکرغائب صيغي دي نوبايد په معني دامرغائب وګرځولي کړي سي نه دامرحاضر مخاطب..

پرنبي عليه السلام باندي ددرودويلوشرعي حکم.
پوسه چي علامه کرخي رحمه الله تعالي فرمايلي دي چي په ټول عمر کښي يوځل درود ويل پرنبي عليه السلام باندي فرض دئ اووروسته بيامستحب دئ او علامه طحاوی فرمايلي دي چي هروخت چي دنبي عليه السلام مبارک نوم ذکر کړسي نودرود ويل پرده مبارک باندي فرض دئ ، امام کرخي فرمايې چي په دغه مبارک ايت کښي چي، صلوا عليه وسلموا تسليما ، امرپه درود ويلو سره راغلئ دئ او امرخو تقاضي د تکرار نکوي بلکي محتمل د تکراردئ اوامام طحاوي فرمايلي دي چي ددرود شريف دويلوحکم پريوه سبب باندي بنادئ چي هغه دنبي عليه السلام دنوم ذکر کيدل دي اوداعلم اصول قاعده ده چي دسبب په تکرار سره مسبب هم مکرر ګرځي

)وقول الله(
پوسه چي دقول لفظ مرفوع اومجرور دواړه ويل کيدلای سي دمرفوعوالي په صورت کښي به دقول لفظ مبتداء سي او مذکوره ايت د انا اوحينا بي خبر سي اويا به دمحذوف فعل فاعل سي اودعبارت تقدير به دي ډول سي ويدل عليه قول الله يعني اودلالت کوي پرثبوت دوحي باندي ورسول عليه السلام ته دغه قول دخداي پاک او يامبتداء دئ خبريې محذوفه ده اي وفيه قول الله، يعني اوثابت دئ په اثبات کښي دوحي ورسول عليه السلام ته داقول دخداي پاک، دغه ټول صورتونه پردي تقدير باندي دي چي دباب لفظ منوّن يا موقوف وويل کړسي اودمجرور والي په صورت کښي به دغه قول دباب دلفظ پرمضاف اليه جمله باندي معطوف سي اوتقديربه په دي ډول سي ،وباب ذکرقول الله عزوجل، يعني اودارنګه دغه باب دذکرکولودي قول د خداي پاک دئ چي ،انااوحينا الخ ، ځني علماء دذکردلفظ پرځاي دمعني دلفظ تقدير کوي خوزما په فکردغه تقدير مناسب نه دئ ځکه چي په دغه باب کښي دمذکوره ايت دمعني بيا ن نه دئ سوئ.

همدارنګه پوسه چي د، وقول الله، لفظ دکيف ترلفظ هم نه سي لاندي کيدلای ځکه چي قول دالله جل جلاله کيفيت نلري ځکه چي کيفيت له اعراضو څخه دئ او دالله جل جلاله ذات اوصفات محل داعراضو نه دي ځکه چي اعراض ټول حادث دي اوذات اوصفات د الله جل جلاله قديم دي.

دمذکوره ايت له راوړلو څخه دامام بخاري مقصد.
پوسه چي په دغهباب کښي ددغه ايت له راوړلوڅخه دامام بخاري مقصد متعددامور دي،اول امر دادئ چي په قصد د تبرک يې راوړيدئ ،دوهم امردادئ چي په راوړلوسره ددغه ايت ددي خبري ښه وضاحت راسی چي ونبي عليه السلام ته وحي دنبوت اودرسالت وحي وه ، اودريم امردادئ چي امام بخاري رحمه الله تعالي په دغه ايت سره اثبات دوحي ورسول عليه السلام ته کړيدئ.
په ذکرسوي ايت کښي دحضرت نوح عليه السلام بالخصوص ذکر په څه وجه سويدئ اوادادم عليه السلام ذکريې سره له دي چي هغه

ترټولو مقدم اواول نبي وونه دئ فرمايلئ ؟

ددغه سوال په مختلفو جوابو سره جواب سويدئ.
اول دا چي حضرت نوح عليه السلام اول دمرسلو انبياوودئ كوم چي اصحاب د جديد جديد شريعت وه ځكه حضرت ادم او حضرت شيث او حضرت ادريس علي نبينا وعليهم السلام كه څه هم نبيا ن وه مګر رسولا ن نه وو، خو دغه جواب په دي وجه كمزورئ بلل سويدئ چي دا خبره غير مسلمه ده چي ادم عليه السلام صاحب د شريعت نه وو او دوهم جواب د ذكر سوي سوال په دي وجه سويدئ چي حضرت نوح عايه السلام اول له هغو نبيانو څخه دئ كوم چي قومونه يې دايما ن د نه راوړلو په وجه د الله پاك په عذاب سره هلاك سويدي ، نو په دي كښي د رسول عليه السلام دوخت وكفارو ته اشاره سويده چي كه تاسي د حضرت محمد صلي الله عليه وسلم نبوت ونه منئ نو تاسي به هم د الله جل جلاله په عذاب سره هلاك سي او قابيل كه څه هم د حضرت شيث عليه السلام په زمانه كښي شيث عليه السلام د ادم عليه السلام د وصيت مطابق په قتل ورساوه خو هغه يو سړي وو او سره له دي چي په اسماني عذاب سره هم نه دئ هلاك سوئ بلكي حضرت شيث عليه السلام دي قتل كړ، دا رنګه نور جوابونه هم سته چي ذكر كول يې مفضي د تطويل ګرځي .